

مقام والدین در کلام امام سجاد(ع)/ چرا امام زبان دعا را برگزید

یکی از مباحثی که در قرآن و روایات بر آن تأکید شده مسئله احسان به والدین است که امام سجاد(ع) نه تنها در رساله حقوق خویش بدان اشاره کرده بلکه در صحیفه سجادیه بدان پرداختند.

خبرگزاری مهر- یکی از مباحثی که در قرآن و روایات بر آن تأکید شده مسئله احسان به والدین است که امام سجاد(ع) نه تنها در رساله حقوق خویش بدان اشاره کرده بلکه در صحیفه سجادیه بدان پرداختند.

امام زین العابدین(ع) زمانی دیده به جهان گشودند که زمام امور در دست جد بزرگوارشان امام علی بن ابیطالب(ع) بود. آن حضرت سه سال از خلافت علوی و حکومت چند ماهه امام حسن(ع) را درک کردند. امام سجاد(ع) در عاشورای 61 هجری قمری حضور داشتند و در آن واقعه به صورتی معجزه آسا نجات یافتند و پس از شهادت پدرشان امام حسین(ع) مسئولیت زمامداری شیعیان از جانب خدا بر عهده ایشان گذاشته شد.

دورانی که امام سجاد(ع) در آن زندگی می‌کردند، همه ارزش‌های دینی دستخوش تحریف و تغییر قرار گرفتند و احکام اسلامی بازیچه دست افرادی چون ابن زیاد، حجاج و عبدالملک بن مروان بود. در سایه چنین وضعی آشکار بود که تربیت دینی مردم تا چه اندازه تنزل کرده و ارزش‌های جاهلی چگونه احیا شده است، به طوری که دو خطر بزرگ هجوم فرهنگ‌های متنوع بیگانه و رواج تجمل پرستی جامعه اسلامی را تهدید می‌کرد.

در اوج حاکمیت استبداد در روزگاری که حکام اموی با تمام توان درصدد زدودن نور شرافت و آزادی از سرزمین وحی بودند و در خاموش ساختن منادیان حق و از میان بردن سیره حیاتبخش پیامبر اکرم(ص) از هیچ تلاشی فروگذار نمی‌کردند، امام زین العابدین(ع) توانستند از دعا برای بیان بخشی از معارف دینی استفاده و بار دیگر تحرکی در جامعه برای توجه به معرفت و عبادت و بندگی ایجاد کنند. به گفته متخصصان علوم دینی و حدیثی حدود 254 دعا از امام سجاد(ع) بر جای مانده است که علاوه بر صحیفه سجادیه، دو رساله حقوق و رساله زهد نیز از این امام بزرگوار بر جای مانده است.

صحیفه سجادیه و دیگر ادعیه منقول از امام سجاد(ع) هر چند سراسر دعا و نیایش است و تمام مطالب آن به عنوان راز و نیاز انسان با پروردگار خویش ارایه شده، ولی تأمل و تحقیق در گستره مفاهیم و معارف آن به وضوح نشان می‌دهد که دعاهای آن فراتر از مناجات‌های فردی و راز و نیازهایی است که یک انسان در خلوت تنهایی خود و در بحران مشکلات زندگی، با خدای خویش دارد.

حضرت امام سجاد (ع) که دوران امامت شان مصادف با دشوارترین دوران ظلم و خفقان اموی (از یزید تا ولید بن عبدالملک) بود سرانجام پس از 34 سال امامت شیعه، در 25 محرم سال 95 هجری قمری در سن 56 سالگی مسموم شده و به شهادت رسیدند و پیکر پاک ایشان در قبرستان بقیع کنار قبر امام حسن مجتبی(ع) به خاک سپرده شد.

یکی از آثار به جا مانده از امام سجاد(ع) «رساله حقوق» ایشان است که حضرت در پاسخ به نامه یکی از یاران خویش، به حدود 50 حق اشاره فرموده است که حقوق الهی، حق اعضای هفتگانه بدن، حق نماز، روزه، انفاق و پرداخت حقوق مالی، هدیه و...، حقوق اجتماعی انسان از جمله آنها به شمار می‌آید.

امام سجاد(ع) در ابتدای این نامه حق الهی را متذکر شده و آن را پایه همه حقوق فردی و اجتماعی می‌خواند چراکه اگر حقوق الهی نادیده گرفته شود و انسان موجودی غیر مسؤول و بی هدف و فاقد تکلیف به شمار آید در آن صورت پابندی وی به سایر حقوق فردی و اجتماعی لغو و بیهوده می‌نماید و هیچ قانون و تکلیفی ضمانت اجرا ندارد.

هر چند امام زین العابدین(ع) در این فهرست به حقوق بسیار متنوع و گوناگونی اشاره کرده اما در پایان این حقیقت را آشکار ساخته است که حقوق اجتماعی و فردی به آنچه گفته شد، منحصر نمی باشد، بلکه اصولاً برخی از حقوق دارای جنبه متغیری هستند که در شرایط و زمان و مکان مختلف و مناسبات گوناگون تغییر می کنند و یا مطرح می شوند.

حق مادر در کلام امام زین العابدین(ع)

یکی از مباحثی که در قرآن و روایات به شدت بر آن تأکید شده است مسئله احسان به والدین است که امام سجاد(ع) در رساله حقوق خویش بدان اشاره فرموده است. امام سجاد(ع) در بخش حقوق ارحام و اقارب، به حق مادر اشاره کرده و می فرماید:

اما حق مادر بر تو آنست که بدانی او حمل کرده است ترا نه ماه، طوریکه هیچ کس حاضر نیست این چنین دیگری را حمل کند و به تو شیر جانش را خورانده است؛ قسمی که هیچ کس دیگر حاضر نیست این کار را انجام دهد و با تمام وجود؛ با گوشش چشمش، دستش، پایش، مویش، پوست بدنش و جمیع اعضا و جوارحش ترا حمایت و مواظبت نموده است و این کار را از روی شوق و عشق انجام داده و رنج و درد و غم و گرفتاری دوران بارداری را به خاطر تو تحمل نموده است تا وقتی که خدای متعال ترا از عالم رحم به عالم خارج انتقال داد.

پس این مادر بود که حاضر بود گرسنه بماند و تو سیر باشی، برهنه بماند و تو لباس داشته باشی، تشنه بماند و تو سیراب باشی، در آفتاب بنشیند تا تو در سایه او آرام استراحت کنی، ناراحتی را تحمل کند تا تو در نعمت و آسایش به زندگی ادامه داده و رشد نمائی و در اثر نوازش او به خواب راحت و استراحت لذیذ دست یابی.

شکم او خانه تو و آغوش او گهواره تو و سینه او سیراب کننده تو و خود او حافظ و نگهدارنده تو بود؛ سردی و گرمی دنیا را تحمل می کرد تا تو در آسایش و ناز و نعمت زندگی کنی. پس شکرگزار مادر باش به اندازه ای که برای تو زحمت کشیده است و نمی توانی از او قدردانی نمائی مگر به عنایت و توفیق خداوند متعال.

توصیف حق پدر از زبان امام سجاد(ع)

همچنین حضرت سجاد(ع) در ادامه به حق پدر اشاره کرده و می فرماید: اما حق پدرت بر تو آن ست که بدانی او اصل و ریشه توست؛ و تو فرع و شاخه او هستی؛ و اگر او نبود تو نبود؛ پس هر وقت در خودت چیزی می بینی که موجب پیدا شدن غرور در تو می گردد؛ متوجه باش که پدرت اصل و اساس آن نعمت است و خداوند را به خاطر این نعمت بزرگ ستایش کن و از او تشکر کن به اندازه نعمتی که به تو ارزانی نموده است و قوتی نیست مگر به قوت خداوند متعال.

دعا برای پدر و مادر

همچنین حضرت در دعای 24 صحیفه سجادیه در مورد پدر و مادر چنین دعا می فرماید:

پروردگارا بر محمد بنده و رسولت و بر اهل بیت پاکیزه اش درود فرست و بهترین درود و رحمت و برکات و سلامت را بدانها اختصاص ده.

خدایا پدر و مادرم را به گرمی داشتن نزد خودت و درود از جانب لطفت اختصاص ده، ای مهربانترین مهربانان.

الها بر محمد و آل او درود فرست و آنچه بر من در رابطه با پدر و مادرم واجب است از دلم بگذران و بر من الهام کن و دانش رعایت حقوق پدر و مادر را به طور کامل در اختیارم قرار ده و سپس به عمل کردن به دانستنی هایم و انجام آنچه بدان آگاهم ساختی توفیقم ده تا آنجا که چیزی از وظایفم کم نگردد و اندامم از خدمت بدانچه بر من الهام فرمودی خسته و سنگین نگردد.

خداوندا بر محمد و آل او درود فرست همانطور که ما را به قبول اسلام و دین او و ارادت به اهل بیت گرمی اش شرافت دادی و نیز بر محمد و آل او درود فرست همانطور که به سبب آن گرمی برای ما حقی بر گردن خلق واجب گردانیدی.

الها ترس مرا از هیبت و شوکت پدر و مادرم همانند ترس از هیبت سلطان قرار ده و توفیقم ده تا با ایشان همچون مادری مهربان رفتار نمایم. خدایا اطاعت از پدر و مادر و نیکی به ایشان را در نظرم از خواب شیرین خوشتر و از سیراب شدن تشنه گوارتر گردان تا خواسته آنها را بر خواسته های خویش مقدم قرار دهم و خشنودی ایشان را بر خشنودی خویش برگزینم و گرچه آنها نیکی و لطفشان به من کم باشد ولی زیاد جلوه بده و اگر چه محبت من به آنها زیاد باشد کم به نظر آور.

پروردگارا یاری ام کن تا صدایم را در برابرشان آهسته و سخنم را پاکیزه و برخوردم را ملایم نمایم و دلم را نسبت به ایشان عطوف و مهربان کن و مرا با آنها رفیق و شفیق و دلسوز فرما.

خدایا به خاطر زحماتی که در تربیتم کشیدند و مرا تکریم نمودند اجر و پاداش عنایت کن و همانطور که در کودکی در حفظ و حراست من کوشیدند تو آنها را نیز حفظ فرما.

پروردگارا آنچه از ناحیه من به آنها آزار رسیده و یا کاری ناخوشایندشان انجام داده ام و یا حقی را از ایشان ضایع کرده ام همه را وسیله آمرزش گناهانشان و بالا رفتن مقاماتشان و زیادی حسناتشان قرار ده، ای خدایی که بدیها را چندین برابر به خوبیها تبدیل می فرمایی.

خدایا آنچه را که پدر و مادرم در گفتار به من تعدی کردند و یا در عمل درباره من بد رفتاری نمودند و یا حقی را از من ضایع کردند و

یا از آنچه واجب و وظیفه ایشان بوده، کوتاهی کرده اند، همه را به آنها بخشیدم و آن را وسیله احسان و محبت به ایشان گردانیدم و از تو می خواهم که تبعات و گرفتاری آن را از آنها برداری زیرا که من درباره خودم ایشان را متهم نمی کنم و آنها را در نیکی به خودم سهل انگار نمی دانم. ای خدای من نسبت به آنچه پدر و مادرم به خاطر تربیت من انجام داده اند دلگیر نیستم.

زیرا که آنها حقوقشان بر گردن من واجب تر است و احسانشان به من قدیمی تر است و منتشان بر من بزرگتر از آن است که آنها را تقاص به عدل کنم و یا مقابله به مثل نمایم و اگر چنین کنم پس اینهمه زحمتشان در راه تربیت من چه می شود و آن همه حراست و مواظبتی که با سختی و ناراحتی از من داشتند چگونه به حساب می آید و آن همه فشار و گرفتاری که برای آسایش من تحمل نمودند چه می شود؟!

شگفتا که آن دو بزرگوار نمی توانند آن طور که سزاوارند، حقشان را از من بستانند و من نمی توانم آنچه از ناحیه آنها بر من واجب شده ادا کنم و شرط خدمتگزاری آنان را به خوبی انجام دهم پس بر محمد و آل او درود فرست و مرا در خدمت به ایشان یاری کن؛ ای بهترین کسی که از او یاری می طلبند و توفیقم ده ای بهترین هدایتگر برای کسی که به تو روی آورد، مرا در روزی که هر کس به آنچه کرده جزا داده می شود و به کسی ظلم نمی گردد عاق والدین قرار مده.

خدایا بر محمد و آل او و ذریه اش درود فرست و به پدر و مادرم از لطف و کرمت برتر از آنچه را که به پدران و مادران اهل ایمان عطا فرموده ای اختصاص ده ای مهربانترین مهربانان.

الها در تعقیب نمازهایم و در اوقات شب و در هر ساعتی از ساعات روزم یاد و ذکرشان را از دل و زبانم مبر.

خدایا بر محمد و آل او درود فرست و مرا به وسیله دعا در حق پدر و مادرم بیامرز و آنها را به خاطر مهربانی شان نسبت به من مشمول عفو حتمی خودت قرار ده و به شفاعت من از ایشان به طور قطع راضی شو و آنها را با گرمی داشتن به مکانهای آسایش جای ده.

خدایا اگر آنها را زودتر از من بخشیدی شفاعتشان را درباره من بپذیر و اگر مرا زودتر از آنها بخشیدی مرا شفیع ایشان قرار ده تا همراه پدر و مادرم در جواررافت و کرم و مغفرت و رحمت قرار گیرم؛ زیرا که تو صاحب فضل بزرگ و نعمت دیرینه ای و تو هستی مهربانترین مهربانان.